

Konrad Adenauer szövetségi kancellár kormánybeszéde 1949.szeptember 20-án

Hölgyeim és Uraim! Az új Németország születésének folyamata a Parlamenti Tanács és az augusztus 14-i Bundestag-választások után nagy lendületet vett. Szeptember 7-én megalakult a Szövetségi Gyűlés és Szövetségi Tanács⁴⁵; szeptember 12-én a Szövetségi Gyűlés megválasztotta a szövetségi elnököt, szeptember 15-én a szövetségi kancellárt. A szövetségi elnök engem még azon a napon kinevezett kancellárrá, ma, szeptember 20-án pedig a javaslatomra a minisztereket nevezte ki.

A szövetségi kormány megalakulásával, ami a mai napon megtörtént, a megszállási státútum is életbe lépett. Habár a Bundestag és a kormány hatáskörét a megszállási státútum korlátozza, valamennyiünket örömmel tölthetnek el ezek a fejlemények, a német állam születése. Az 1945 óta uralkodó viszonyokhoz vagy a nemzetiszocialista birodalomban uralkodó állapotokhoz képest bekövetkező fejlődés jelentős. Ennek ellenére tudatában kell lennünk annak, hogy Németország és a német nép még mindig nem szabad, még mindig nem egyenrangú a többi néppel, és – ez számunkra a legfájdalmasabb – két részre szakították. De legalább viszonylagos állami szabadságot élvezhetünk. Gazdaságunk felszálló ágban van. A személyiségi jogok ismét védelmet élveznek. Senkit nem foszthat meg a GESTAPO⁴⁶ vagy ehhez hasonló más szervezet a szabadságától és az életétől, amint ez korábban a nemzetiszocialista birodalomban gyakorlat volt, vagy – sajnálatos módon – manapság ilyesmi a keleti zónában előfordul. A javaink: a jobbiztonság, a személyes szabadság védelme, amelyeknek évekig nem voltunk a birtokában, olyan értékek, amelyeknek örülnünk kell, akkor is, ha még nem is rendelkezünk mindennel.

Szövetségi kancellárrá választásom, hölgyeim és uraim, továbbá a kormányalakítás⁴⁷ logikus következményei azoknak a politikai viszonyoknak, melyek Bizóniában⁴⁸ a Frankfurti Gazdasági Tanács tevékenysége nyomán kiala-

⁴⁵ A Bundestag (Szövetségi Gyűlés) a Német Szövetségi Köztársaság alsóháza, a képviselőház, a korábbi Reichstag utódja. A parlament felsőházaként a Bundesrat (Szövetségi Tanács) funkcionál, amely a tartományok képviselőiből áll. A szövegben a magyar elnevezéseket használom.

⁴⁶ Geheime Staatspolizei, GESTAPO, a náci rendszer hírhedt titkosrendőrsége.

⁴⁷ A kormánykoalíciót a CDU, a CSU, az FDP és a DP alkotta meg. A pártokhoz és a kormányalakítás folyamatához lásd a bevezető tanulmány vonatkozó részeit.

⁴⁸ A Bizónia hivatalos neve Egyesített Gazdasági Terület volt.

kultak. A Frankfurti Gazdasági Tanács, a "szociális piacgazdaság"⁴⁹ kontra "tervgazdaság" kérdése olyannyira meghatározta a viszonyainkat, hogy a Gazdasági Tanács többségének programjától való eltérés teljességgel lehetetlen volt. A tervgazdaság és a szociális piacgazdaság kérdése a választási kampányban kiemelkedő szerepet játszott. A német nép nagy többséggel nemet mondott a tervgazdaságra. Egy koalíció olyan pártok között, amelyek elvetik a tervgazdaságot, és olyanok között, amelyek igenlik azt, a választók többségének akaratával szembenálló lenne. A választópolgár e pártok közötti koalíció esetében joggal kérdezhetné, hogy egyáltalán miért volt szükség a választásokra. A demokratikus gondolat, a parlamenti demokrácia szükségességébe vetett meggyőződés a választók széles körében, különösképpen a fiatal választóknál súlyos károsodást szenvedett volna, ha egy olyan kormányalakításra kerül sor, amely a választási eredményeknek vagy ezek szellemiségének ellent mond. Ezért elhibázott és antidemokratikus lenne megróni azokat a pártokat, amelyek ebben a Házban a kormányalakításra és a közös munkára vállalkoztak. Ugyanígy elhibázott lenne a Szociáldemokrata Párt szemére vetni, hogy nem mutatkozott hajlandónak egy nagykoalícióra. Sem az egyik, sem a másik féltől nem volt elvárható, hogy többé-kevésbé mindent megtagadjanak, amiért Frankfurtban majdnem két évig harcoltak, és a népek, mint helyes, követendő utat mutattak be. A népet döntőbíróknak hívtuk, és az ítéletet hozott. Állampolitikai megfontolásokból tehát mindezt nagyon helyesnek tartom. Nem hiszem, hogy a lakosság vagy Németország érdeke lett volna a CDU/CSU és a Szociáldemokrata Párt közötti koalíció megkötése. Azt a felfogást képviselem, hogy az ellenzék léte az állam számára szükséges, állampolitikai feladatot lát el, és azáltal, hogy a kormányzati többség és az ellenzék egymással szemben áll, valódi fejlődés és a demokrácia játékszabályainak megtanulása érhető el. Továbbá meggyőződésem, hogy ha a parlamentben egy nagykoalíció esetén nem jön létre számottevő ellenzék, a parlamenten kívül ez ellenőrizhetetlen formában jelentkezne.

Azt javasoltam a szövetségi elnök úrnak,⁵⁰ hogy 13 minisztert nevezzen ki. Tudatában vagyok annak, hogy egyesek számára ez a szám talán nagynak tűnhet. Ezzel kapcsolatban arra szeretnék utalni, hogy a mostani időkben állami

⁴⁹ A CDU 1949. július 5-én tette közzé a Düsseldorf-i Irányelvek című programját, melyben a szociális piacgazdaság programját hirdette meg. 1971-ben Erhard későbbi CDU-kancellár megjegyezte: "A szociális piacgazdaság és a CDU azonosává vált" 1949-ben. Vö: Görtemaker i.m. 71–72. o.

⁵⁰ Theodor Heuss, a Szabad Demokrata Párt (FDP) politikusa lett az NSZK első elnöke.

beavatkozást igénylő feladatok jelentkeznek – itt utalnék az elűzöttek⁵¹ ügyére – vagy a feladatok nagysága olyan méretűre duzzadt, hogy ezek a hagyományos minisztériumok kereteit szétfeszítenék. Itt említeném meg a lakásgazdálkodás, a lakásépítés problémáját. Néhány minisztérium léte csak egy bizonyos időre szól, tehát ha a feladatukat elvégezték vagy a feladatok mértéke ismét normális méretet fog ölteni, akkor egyszerűen megszűnnek, míg az olyan klasszikus tárcák, mint a belügy-, pénzügy-, igazságügy- vagy munkaügyi minisztérium továbbra is megmaradnak. Ha ezek fényében vizsgáljuk meg a szövetségi minisztériumok számát, senki sem mondhatja jogosan, hogy ez a szám túlságosan nagy. Az a fő, hogy a minisztériumi apparátus létszámát lehetőség szerint alacsonyan tartjuk, és hogy a minisztériumokat mindazon a feladatok ellátástól megkíméljük, amelyek nem tartoznak illetékességi körükbe. Ezáltal a szükséges átláthatóság, a minisztériumok működőképessége megmarad, takarékoskodni lehet bizonyos államigazgatási kiadásokkal, és ami még fontosabb, a minisztereknek lesz idejük arra, hogy a legfontosabb feladatukat, a különböző és hozzájuk tartozó teendőket ellássák, és a politikai irányvonalat tartsák.

Van a szövetségi minisztériumok között egy minisztérium, amelynek az a különleges feladata, hogy gondoskodjon a Szövetségi Tanáccsal való szoros kapcsolattartásról. Kérem, hogy lássák meg ennek a minisztériumnak a felállításában a szövetségi kormány azon komoly szándékát, hogy szükségesnek látja az alaptörvény föderatív jellegének biztosítását, a tartományok jogainak védelmét, továbbá azt, hogy a Szövetségi Tanács munkáját összehangolják a Szövetségi Gyűlés és a Szövetségi Kormány tevékenységével annak érdekében, hogy harmonikus együttműködést érjünk el.

A szövetségi minisztériumok közül hiányzik a külügyminisztérium. Annak a hozzám intézett kérésnek sem adtam helyet, hogy az államközi kapcsolatok számára egy minisztériumot felállítsunk. Azért nem tettem meg ezt, mert a megszállási státútum értelmében mindazok a külső ügyek, beleértve a nemzetközi megállapodásokat is, amelyeket Németország köt, vagy Németország nevében kötnek, a három zóna Szövetséges Ellenőrző Bizottsága illetékességi körébe tartoznak. Az, hogy nincs külügyminisztériumunk, semmiképpen nem jelenti azt, hogy ezen a területen lemondunk mindennemű tevékenységről. A helyzet paradoxona éppen az, hogy bár külügyeinkkel a Szövetséges Ellenőrző Bizottság foglalkozik, a szövetségi kormány vagy a szövetségi parlament minden egyes megnyilvánulása, még a belügyet illetők is, magukban foglalják a külföldi kapcsolatokat is. Németország a megszállás, a Ruhr-státútum, a Mar-

⁵¹ A német szó "Vertriebene" jobban kifejezi a keleti németégek sorsát, mint a magyar: elűzöttek. A szót a szónok szándékának megfelelően ezért fordítom elűzöttnek és nem kitelepítettnek

shall-terv stb. következtében szorosabban összefonódik a külfölddel, mint bármikor korábban. Mindezekkel az ügyekkel egy, a kancellárián felállítandó államtitkárság foglalkozik majd. Ettől eltekintve azt hiszem, hogy az Ellenőrző Bizottság tagjai az általuk viselt nagy felelősség következtében nem fognak a német külügyeket illető kérdésekben döntéseket hozni anélkül, hogy előtte nem egyeztettek volna a szövetségi kormánnyal. Ezekre a feltevésekre azok a tapasztalatok jogosítanak fel, melyeket az elmúlt néhány napban gyűjtöttem.

A szövetségi kormányra és a Szövetségi Gyűlésre, hölgyeim és uraim, rendkívül nagy törvényhozó munka vár. A Szövetség illetékességi területén át kell nézni a 11 szövetségi tartományban megszületett valamennyi törvényt, hogy vajon a tartományokban is az közös jogrendszert vettek-e alapul. Továbbá ki kell terjeszteni az eddig csak a Bizóniában érvényes törvényeket és rendeleteket az eddigi francia zónára is, és a katonai kormányzat által kiadott rendeleteket és törvényeket is át kell nézni mindazokon a területeken, amelyek ma a Szövetség ellenőrzése alatt állnak és az Ellenőrző Bizottság beleegyezése mellett a mai viszonyokhoz kell őket igazítani. A kiigazítás során figyelembe kell venni az alaptörvényt és a megszállási státútumot. Végül olyan törvényeket kell elfogadni, amelyek az alaptörvény rendelkezéseiből adódnak, vagy amelyeket a Gazdasági Tanács már nem tudott kidolgozni. Ezt a munkát nem szabad elsietni, eddig ugyanis előfordult, hogy idő hiányában a törvények elfogadásánál nem kellő pontossággal jártak el. Így ismét eljuthatunk ahhoz az állapothoz, ami a nemzetiszocialista időkben és később elveszett: a közérthetőséghez, a biztonsághoz és a jogrendszer egységéhez.

Sok további feladatot kell átvennie a Szövetségnek. Egyet nyomatékosan kiemelnék: a koalíciós partnerek egyetértene abban, hogy egész működésünk alatt az a törekvés vezet bennünket, hogy a szó legvalódibb értelmében olyan szociálisan cselekedjünk, amennyire csak ez lehetséges. Munkánk vezércsillaga a nyomor enyhítése, a szociális igazságosságra való törekvés lesz. A Szövetségre váró megoldandó feladatok közül engedjenek meg nekem néhány különösen sürgető feladatot kiemelni.

Az elűzötteket az eddigiektől eltérően sokkal egyenletesebben kell elosztani a különböző tartományok között. Ez a most erősen megterhelt tartományok és az elűzöttek érdeke is. A lakások területén uralkodó állapotokat, amelyek a szociális és etikai jobbulást, a német nép politikai gyógyulását lehetetlenné teszik, az elűzöttek és a kibombázottak életét úgy megkeserítik, minden erőnkkel megpróbáljuk javítani. Minden eszközzel azon leszünk, hogy a lakásépí-

tést⁵² energikusan támogassuk, de nem úgy, hogy az állam építi a lakásokat, hanem úgy, hogy a szükséges eszközöket rendelkezésre bocsátjuk, és sürgetjük a tartományokat, hogy a lakásépítés területén minden lehetőséget kihasználjanak.

Azt is tervezzük, hogy a területgazdálkodás és a bérleti díjak szabályozása megfelelő, körültekintő és nem elhamarkodott módon elfogadott enyhítések segítségével a magántőkét ismét érdekeltté tesszük a lakásépítésben. Ha a magántőke megnyerése nem sikerül, a probléma megoldása lehetetlenné válik. Hogy az ügy milyen jelentőséggel bír számunkra, abban is megmutatkozik, hogy egy külön minisztériumot állítottunk fel a kezelésre, amely a gazdasági minisztériummal szorosan együttműködik. A lakásépítés energikus támogatásának következményeként a munkaerőpiacot is általános élénkítés felé visszük el.

A gazdaságpolitika területén a Frankfurtban olyannyira sikeresen kijelölt irányvonalat fogjuk követni. A szövetségi kormány köszönetét fejezem ki ebben az összefüggésben a bizóniai gazdasági igazgatás vezetőinek, valamennyi hivatalnoknak és alkalmazottnak, különösképpen pedig az egyes hivatalok igazgatóinak az elvégzett munkáért. Külön köszönet illeti mindazokat a vezető személyiségeket, akiket a szövetségi kormány felállításokor nem lehetett bevonnai a kormányalakításba.

A szociális piacgazdaság elvének gyakorlatba való átültetésekor természetesen óvakodnunk kell attól, hogy a merev doktrinarizmus csapdájába essünk. Alkalmazkodni kell az állandóan változó viszonyokhoz. A kényszergazdaságot mindenhol felszámoljuk, ahol csak lehetőségünk van rá. Tervbe vettük, hogy már 1950. január elsejével a tüzelőanyagok területén megszüntetjük a kényszergazdálkodást, és már az 1949. negyedik negyedévére, az első téli hónapokra szóló, egy házra jutó tüzelőanyagok mennyiségét megemeljük. Az elmúlt 15 évben a német gazdaságban a kényszergazdaság és a hadigazdálkodás nyomán kialakult szerkezeti hibákat a verseny eszközével, valamint azzal, hogy a német gazdaságot mind erőteljesebben bekapcsoljuk a világgazdaságba szisztematikusan felszámoljuk. Teljes törekvésünk arra irányul, hogy a gazdasági termékek terjesztésében és értékesítésében minél kevesebb, a gazdasági termékek előállításában viszont lehetőség szerint sok embert alkalmazzunk. A szakmai képzésben mutatkozó hiányosságokat, ami a nemzetiszocialista és a háborús időszaknak is következménye, úgy kell ellensúlyozni, hogy megteremtjük a lehetőséget a továbbképzésre. A német gazdaság a múltban a jó szakemberek és

⁵² 1945-re az 1939-es lakásállomány felc megsemmisült, a nyugati övezetben 13,7 millió háztartásra csak 8,2 millió lakás jutott. Vö. Görtemaker 25. o.

az alkalmazott tudomány útján lett nagy. Azok az összegek, amelyeket jelenleg Amerikában és Angliában tudományos célokra, a gazdasági termelés és a verseny hasznára költenek, roppant nagyok. A szövetségi kormány pénzügyi lehetőségeihez mérten tenni fogunk azért, hogy a tudományos kutatás Németországban támogatásban részesüljön, és a német gazdaságot is arra fogja ösztönözni, hogy hasonlóan cselekedjen. Csak akkor sikerül megmaradni a világpiacon, ha ott magunkat a teljesítményeinkkel kitüntetjük. Ugyanis egy gyenge nemzetet, egy politikailag gyenge nemzetet mindig az a veszély fenyegeti, hogy a többi nemzettel folytatott versenyben lemarad, amennyiben nem tud valami különlegeset teljesíteni.

Különösen figyelemmel kísérjük a külkereskedelem alakulását és szabadságát. Engedjék meg, hogy ezzel összefüggésben az angol font átszámítási árfolyamának csökkentéséről és ennek következményeiről beszéljek. A font értékének változása előreláthatólag a német márka és a dollár átszámítási árfolyamában is változásokat von magával. Annál is inkább sajnáljuk ezeket a nemzetközi események következtében ránk kényszerített intézkedéseket, mert a német márka belső stabilitása nem adott okot semmiféle ilyen jellegű manipulációra. Az elmúlt 15 hónap gazdaság- és valutapolitikája a külföld szemében valutánk tekintélyét napról napra növelte, így a most szükségessé váló igazítás – akárcsak más európai országokban – tulajdonképpen az angliai intézkedés következménye lesz. Egy ilyen intézkedés nélkül a német export elveszítené versenyképességét, és ezzel gazdasági és szociális életünk alapjaiban rendülne meg. A német kormány eltökélte magát, hogy a gazdasági és szociális következményeket a német pénzgazdaságért felelős intézményekkel együttesen igazságosan enyhíti. A küszöbön álló pénzügypolitikai intézkedésekkel kapcsolatban mindenfelé hallható feltételezések igencsak túllépnek az egyébként megalapozott mértéken. Nyugtalanúságra semmi ok, mert az árak és a bérek területén csak nagyon kismértékű elmozdulással számolhatunk. Mindemellett, éppen ezzel összefüggésben, a kormányzat elsődendő kötelességének tekinti, hogy az igazságtalanságokat és feszültségeket orvosolja, a spekulatív befolyásolásnak pedig ne adjon semmi teret.

Ipari létesítményeink lebontása az egész német népet izgatja. Senki sincs Németországban, aki kifogást emelne a valóban hadi célokat szolgáló ipari létesítmények leszerelése ellen. De a nagy ipari értékek megsemmisítése olyan ügy, amit a külföldnek nem úgy kellene elintézni, hogy erről így döntöttek és kész.⁵³ A leszerelendő üzemek listájának legutóbbi változtatásakor ugyan

⁵³ Roosevelttel amerikai elnök már az 1943-as teheráni konferencián javasolta, hogy Németország fizessen jóvátételt munkaerővel és ipari berendezések szállításával. Vö: Görtemaker i.m. 17. o. Henry Morgenthau amerikai pénzügyminiszter 1944 szeptembe-

nagymértékben figyelembe vették a német kívánságokat, de a termelési kapacitás és az érték tekintetében a német igényeket csak 10%-ban teljesítették. A lebontás kérdésének nagy a pszichológiai jelentősége. A németek széles körű értetlenséggel fogadják, hogy az egyik kézzel gazdasági segítséget adnak, a másikkal gazdasági értékeket rombolnak szét.⁵⁴ A németek úgy gondolják, hogy kissé nehezen egyeztethető össze mindez bizonyos külföldi államférfiak rendszeres nyilatkozataival, miszerint Németországra szükség van Európa újjáépítéséhez. Az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország vezető politikusai jelenleg Washingtonban üléseznek. A német nép szívből örülne annak, ha ez alkalommal a német kívánságokat figyelembe véve lehetne rendezni az ipari létesítmények leszerelésének kérdését. Ha ugyan nagy óvatossággal, de kijelenthetem: reménykedhetünk abban, hogy mindez meg fog történni Washingtonban.

Különösen a szívén fogja viselni a szövetségi kormány a középosztály sorsát, erősíteni és mindenképpen segíteni fogja azt. Teljes mértékben magunkévá tettük azt a meggyőződést, hogy az a nép fogja a legbiztonságosabb, legnyugodtabb és legjobb életet folytatni, amely lehetőség szerint sok kis és közepes független egzisztenciával rendelkezik. A Mezőgazdasági és Élelmezési Minisztérium feladatainak a jövőben más karaktert kell felvenniük, mint eddig. Az eddiginél fokozottabb mértékben kell a mezőgazdasági termelést javítani és finomítani. Ha 1952-ig el akarjuk érni, hogy a német gazdaság egy kiegyensúlyozott mértéket érjen el, szükségessé válik a mezőgazdasági termelés jelentős fokozása, hogy a minimumra csökkentsük az élelmezésre költött deviza mértékét. A mezőgazdasági termelés gyors és tartós növelésének előfeltétele az állami kényszergazdaság leépítése, és az, hogy a mezőgazdasági termékek számára kiegyensúlyozott termelési és értékesítési viszonyokat teremtsünk, mindezt olyan árak mellett, melyek a jól dolgozó üzemek költségeit fedezik, és egyidejűleg lehetővé teszik a szegényebb rétegeknek is ezeknek a termékeknek a megvásárlását. A mezőgazdaság az előbb felvázolt módon történő átállítása a devizakiadások csökkentése miatt abszolút szükségzerű lesz számunkra. Ezért is szükséges sürgősen a mezőgazdaságból élő lakosság tájékoztatása és oktatása. Az erdőgazdaság, hölgyeim és uraim, egyike a német gazdaság legfontosabb nyersanyagszállítóinak, a lehető leghamarabb vissza kell állítani

rében betervezett terve Németország mezőgazdasági és döntően falusi országgá alakítását tüzte ki célul, mert úgymond egy nehéziparral nem rendelkező agrárország alapvetően békés természetű és nem kezdeményez háborút. Uo. 20. o.

⁵⁴ Az ipar felszámolása, a gyárak leszerelése olyan helyzetet eredményezett, hogy a lakosság ellátása gyakorlatilag lehetetlenné vált, ez a szövetségesek (főleg az USA) segítsége nélkül óriási éhezéshez vezetett volna. Vö. Görtemaker i.m. 24. o.

a normális gazdasági viszonyokat. A kopár felületek befásításáról és a paraszti kisüzemekben folytatott fatermelés támogatásáról gondoskodni kell. A pénzügyi politikának az általános állami politika, különösképpen a gazdaságpolitika részét kell képeznie. A tökeképzés, továbbá a takarékbetétből származó és az üzemi tőke felhalmozásának támogatása a legsürgetőbb célunk. Csak akkor várhatjuk el, hogy a gazdaságunk felépítéséhez égetően szükséges külföldi tőke a hitelek rendelkezésre bocsátása és más módok révén rendelkezésünkre álljon, ha fokozottan támogatjuk a belnémet tökeképzést.

Gazdaságunk újjáépítése az elsődleges és egyáltalán az egyetlen alapja mindennemű gazdaságpolitikának és az elűzöttek integrálásának. Csak egy virágzó gazdaság képes arra, hogy a kártalanításból származó megterhelést hosszabb távon hordozza. Csak ez tud huzamosabb ideig adóbevételeket hozni, amelyekre a szövetség, a tartományok és a községek költségvetésében szükség van az adott szint feladatainak elvégzéséhez. Ezeket mindig összességében, átfogóan kell szemlélni.

A fokozott tökeképzés két feltételtől függ: az adótarifák csökkentésétől és a takarékoskodók bizalmának visszanyerésétől. A jövedelemadó csökkentése megítélésünk szerint nem járul hozzá az összbevételek csökkenéséhez. A jelenleg a gazdaságot sújtó túl magas adók gazdaságellenes viselkedéshez vezetnek; ezek megakadályozzák az üzemek racionalizálását és ezáltal az előállított áruk árainak csökkenését. A jövedelemadó csökkentése nem csupán adópolitikai, hanem gazdaságpolitikai szempontból is teljes mértékben szükséges, és pedig minimum arra a szintre, amit 1948 júniusában a Gazdasági Tanács majdnem és a Tartományok Tanácsa egyhangúan elfogadott. Biztosak vagyunk abban, hogy ez néhány átmeneti hónap után a korábbi szintet is eléri, sőt meg is haladja. Ezeket az intézkedéseket 1950. január 1-jéig kell hatályba léptetni. 1950 folyamán elő kell készíteni egy átfogó adóreformot.

Ha egy adócsökkentés lehetőséget nyújt fokozottabb tökeképzésre, annak nem a fogyasztást, hanem éppen a tőke felhalmozását kell ösztönöznie. Ehhez szükséges, hogy a régebb óta takarékoskodóknak az állami törvényhozásba vett bizalmát visszaadjuk. Ez elsőrangú politikai követelésnek tűnik. A szövetségesek által elrendelt valutareform elkerülhető szociális megszorításokat tartalmaz, főként a takarékoskodókkal szemben. A kérdés, hogy ezeket a hiányosságokat milyen mértékben lehetne megszüntetni, alapos vizsgálatot és eljárást tesz szükségessé.

Annak érdekében, hogy a külföldi tőke bizalmát visszanyerjük, végre meg kell végre szüntetni a németországi külföldi tulajdon akadályozását. Készek leszünk minden tőlünk telhetőt megtenni, hogy a régóta komolyan megkárosított külföldi hitelezők számára egy kölcsönösen kedvező megállapodást kössünk.

Reméljük, hogy a megszállási költségek megígért leszállítása valamivel nagyobb mértékű lesz. Ezt a csökkentést az egész német nép üdvözlőné. Ez megteremti az alapot ahhoz, hogy a lakásépítést és az elűzöttek integrációját valóban előre vigyük, és így biztosítsuk Németország politikai, szociális, gazdasági konszolidációját.

Azon fogunk fáradozni, hogy a terhek kiegyenlítését rövidesen megoldjuk, és a bizonytalanságot felszámoljuk, amely már olyan régóta a károsultakon és a megterhelendő gazdaságon nyugszik. A törvénybeli szabályozást be kell illeszteni egy általános adó- és pénzreformba. A károsultak alsóbb rétegei esetében nagy gonddal kell eljárni.

Szükséges lesz, hogy az elűzött hivatalnokok és az egykori, a katonaság kötelékébe tartozó személyek nyugdíjainak kérdését szövetségi törvénnyel szabályozzuk. Bár ez a szabályozás nem hagyhatja figyelmen kívül a katonai személyeket, akiket a háborús időszakban szokatlanul gyorsan léptettek elő, ám mindemellett úgy kell a Wehrmacht hivatalnokait és állományi tagjait kezelni, ahogy az igazságos és méltányos.

A defláció veszélye éppen olyan nagy, mint az inflációé. Gazdasági növekedésünk mostani állapotában szükséges egy aktív élénkítő politika, ami a valuta veszélyeztetése nélkül az előfinanszírozás eszközéül szolgál, legyen ez akár belföldi forrásból, akár hitelekből biztosítva.

Gazdasági téren különös segítséget élvez Berlin városa. A valutareform óta 1949. szeptember 10-ig, vagyis 15 hónap alatt, 414 millió német márka folyt be az Egyesített Gazdasági Társág kasszájából Berlin város magisztrátusához. Ehhez kapott még Berlin a GARIOA-alapból 1949. szeptember 13-ig további 688 millió márkát. A bizófia igazgatásának költségvetésében az 1949-es évre a december 31-ig tervezett összegek már októberben elfognak. Nagyon fontos, hogy Berlint semmilyen körülmények között sem szabad cserbenhagynunk, gyorsan meg kell vitatni a segítségnyújtás módját és mértékét, amely alatt nem csupán pénzügyeszközök rendelkezésre bocsátását értjük. Korábban említettem, hogy azok a frakciók, amelyek itt közös kormányalakításra és munkára összefogtak, elsődrendű kötelességüknek tartják, hogy minden területen szociálisan érzékenyen cselekedjenek. A szorosabban vett szociálpolitika területén ez fokozottabban érvényes. A szövetségi kormány azon fog munkálkodni, hogy szociálpolitikáját a mostani idők lehetőségeinek megfelelően alakítsa át és alakítsa ki. Még akkor is, ha – amint azt már kifejtettem – a legjobb szociálpolitika egy egészséges gazdaságpolitika, ami sokaknak kenyeret és munkát ad, de még így is lesz a háború és a nyomorúság után egy széles réteg, akiknek különösen és másként kell segíteni. Ez fokozottan érvényes azokra, akik a háború során súlyos károkat voltak kénytelenek elkönyvelni. Az elszál-

lásolásról szóló törvényt a mai viszonyoknak megfelelően kell megváltoztatni. A munkaképtelen hadirokkantoknak és a háborús áldozatok hozzátartozóinak megfelelő jövedelmet kell biztosítani. Szükséges egy, az egész szövetségre kiterjedő egységes ellátási törvény elfogadása. A munkavállalók és a munkaadók jogi viszonyait időszerű módon kell szabályozni, a szociális partnerek önenvelkedése lépjen az állami gyámkodás helyére. A szövetségi kormány a koalíciós szabadság talaján áll. A szerveződéseknek megengedi, hogy autonómiájukból kifolyólag mindent megtegyenek, ami a gazdasági és szociális érdekek számára támogató hatással van, és ami a munkavállalók és a munkaadók közötti szélesebb körű megértést segíti elő. A szociális ellentétek megértő rendezése megkerülhetetlen előfeltétele népünk felemelkedésének, és ezt a kiegyezést a szociális partnereknek maguknak kell rendezni. A munkavállalók szociális- és társadalompolitikai elismerése szükségessé teszi az iparban a tulajdonviszonyok újrendezését. Úgy tűnik számomra, hogy egy megértő szociálpolitika egyik leglényegesebb alapfeltétele, hogy a szorgalmas és gondos embereknek felemelkedési lehetőséget biztosítsunk. Ennek a felemelkedési lehetőségnek a hangsúlyozását nagyon fontosnak tartjuk.

A nők túlsúlya, amely a háború és a férfiak elhurcolása következtében lépett fel, olyan probléma, amely méltó a különleges odafigyelésre. Nem kell bizonygatnunk, hogy szilárdan és határozottan minden ellenkező előjelű tendenciával szemben az Alaptörvény 6. cikkének elvén állunk, amelyben a következő áll: "A házasság és a család az állami rend különleges védelme alatt áll." A nők túlsúlya nemcsak abban jelentkezik, hogy egy jó részük kényszerűségből nem tud házasságban élni. Itt sokkal átfogóbb és messzebb mutató problémáról van szó. Meg kell próbálnunk a nők számára új foglalkozásokat és képzési lehetőségeket keresni, alkotni. Talán először nem tűnik olyan fontosnak, de a lakásépítésnél arra is figyelni kell, hogy ezeknek a férj nélkül maradt nőknek a hiányzó családi meghittség helyett valami pótlékot nyújtsunk. Ezeket a kérdéseket a Belügyminisztériumban egy olyan osztály segítségével kívánjuk megoldani, amelynek vezetésével egy nőt kívánunk megbízni.

Segítségére kell sietnünk azoknak a fiataloknak, akiknek a háború alatt és az azt követő zűrzavarban hiányzott a családi és iskolai nevelés valamint egy megfelelő képzés. Egyáltalán megkíséreljük, hogy a fiatal nemzedékekkel szembeni kötelességeinkkel másként foglalkozzunk, mint korábban. Az új nemzedék kezében van Németország jövője, ezt jó, ha tudjuk.

A hivatalnokok jogi helyzetét is újra kell szabályozni. Alapvetően és határozottan a hivatásos hivatalnoki pálya elve alapján állunk.

A náciitalanítás⁵⁵ során rengeteg szerencsétlenség és baj történt. Azokat a háborús bűncselekményekben valóban bűnös személyeket, akik a nemzetiszocialista időben és a háborúban követték el bűneiket, a legnagyobb szigorral meg kell büntetni.⁵⁶ A következőkben viszont nem szabad Németországban az emberek két csoportját megkülönböztetni: a politikailag kifogástalanokét és a politikailag nem kifogástalanokét. Ennek a megkülönböztetésnek minél előbb el kell tűnnie.

A háború és a háború utáni időszak sokak számára olyan kemény próbát jelentett, hogy jó néhány hibával és botlással kapcsolatban megértést kell felmutatnunk. A szövetségi kormánynak meg kell vizsgálnia az amnesztia kérdését, és szót kell emelni a Főbiztosoknál⁵⁷ abban a kérdésben, hogy a katonai bíróságok által elítélteket amnesztiában részesítsék.

A szövetségi kormány egyrészt hajlandó arra, hogy ahol ez képviselhető, a múltat lezártnak tekintse, mindezt abban a meggyőződésben, hogy sokan szubjektív módon megítélhetően nem követték el olyan nagy bűnöket, másrészt viszont mindazok számára le kell vonni a megfelelő tanulságokat, akik vagy a szélsőjobboldal vagy a szélsőbaloldal híveiként kétségbe vonják államunk létjogosultságát. Azok a félelmek, hölgyeim és uraim, amelyeket a külföldi sajtó a németországi szélsőjobboldali nyugtalanságokkal kapcsolatban közöl, minden bizonnyal túlzások. Rendkívül sajnálom, hogy német és külföldi újságok beszámolóí alapján bizonyos személyiségek beszédeinek olyan jelentést is tulajdonítottak, amilyen nekik itt Németországban sosem volt. Mindemellett, hölgyeim és uraim, még egyszer hangsúlyozom, hogy úgy hisszük, ha ezek a tudósítások túloznak is, egyetértünk azzal, hogy legnagyobb figyelemmel kell kísérnünk a jobb- és baloldali szélsőségeknek az államot veszé-

⁵⁵ A náciitalanítás (Entnazifizierung, denacification) bonyolult eljárását némileg megkönnyítette, hogy az amerikaiak München mellett megtalálták az NSDAP központi nyilvántartását, így a kezükben levő személyes adatok révén lehetővé vált a náci hivatalnokok és veszélyesnek tartott elemek letartóztatása, akár államügyesi vizsgálat nélkül is (automatic arrest). A Szövetséges Ellenőrző Tanács 1946. január 12-i 24. direktívája értelmében a szövetségesekkel szemben ellenséges volt NSDAP-tagokat el kellett távolítani az állásukból. A náciitalanítást később a tartományi kormányok végezték, mindezt az NSZK területé 1950-re befejezték. Összesen 373.762 ember veszítette el a munkahelyét. Vö. Görtemaker i.m. 22–23. o.

⁵⁶ Németország nyugati részén 5025 személyt ítélték el, a nürnbergi peren kívül még 12 nagyobb per zajlott le. (Görtemaker i.m. 24. o.) A szövetségesek a demokratizálásra helyezték a hangsúlyt, tehát az átnevelésre (Umerziehung, re-orientation). Vö: Benz, Wolfgang: Geschichte des Dritten Reiches, Verlag C.H. Beck, München, 2000. 274–275. o.

⁵⁷ Adenauer itt is a megszállók Szövetséges Ellenőrző Bizottság tagjaira gondol.

lyezettő törekvéseit. Még egyszer hangsúlyozom: minden jogot és törvényes lehetőséget felhasználunk arra, hogy ennek érvényt is szerezzünk.

Hölgyeim és Uraim! Engedjék meg, hogy néhány szót szóljak az itt-ott felhangzó antiszemita kijelentésekről. A legszigorúbban elítéljük ezeket a nézeteket. Méltatlannak és hihetetlennek tartjuk, hogy mindazok után, ami a nemzetiszocialista időkben történt, még mindig vannak Németországban emberek, akik a zsidókat azért üldözik és gyűlölik, mert zsidók.

Tisztelt hölgyeim és uraim! Most egy rendkívül komoly és fontos fejezethez érkeztem. Németország állami átalakulása következtében ismét abban a helyzetben van, hogy a legnagyobb eréllyel léphet fel a német hadifoglyok és az elhurcoltak kérdésében. Oroszországban még mindig milliányi hadifoglyot tartanak vissza. Nem tudjuk, hogy hova került az 1,5–2 millió német hadifogoly, akikkel a haditudósítások nyomán számolnunk kell. Ugyanez érvényes Jugoszláviára is. Ezeknek a német millióknak a sorsa, akik évek óta a keserű fogság jutott osztályrészül, olyan nehéz, és a németországi hozzátartozók szomorúsága olyan nagy, hogy minden népnek segítenie kell abban, hogy a foglyokat és az elhurcoltakat végre visszaadjuk a családjuknak. Kellemes kötelességem, hogy köszönetet mondjak azért a sokrétű segítségért, amiben a mi hadifoglyaiknak részük volt, elsősorban a genfi Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának, ami a német hadifoglyokkal olyan sok jót tett. Köszönet illeti a Vatikánt és a mostani pápát, aki az első volt, aki a háború után felemelte a szavát a német hadifoglyok mielőbbi elengedése érdekében, és aki a német foglyok sorsát a nagyvonalú, nemzetközi gyűjtés során összejött adomány révén kívánta enyhíteni. Szintén szívből köszönjük a genfi Ökumené munkáját. Ez a szervezet főként az angolszász világban tudta mozgósítani az evangéliumi hit erőit. Kiemelem a Fiala Férfiak Keresztény Egyesületeinek nemzetközi szervezetét, amelynek kiemelkedő hadifogoly-szolgálat testvéreinknek minden országban hatalmas segítséget jelentett. Szívbéli köszönetet mondunk még a Dr. Gerstenmaier vezette Evangélikus Segélyszervezetnek⁵⁸ és az elhunyt Kreutz prelátus vezetése alatt álló Caritas-Hadifoglyosegélynek.

Törödni kell a szövetségi kormányunk továbbá azzal a 200.000 némettel, akik az egykori Kelet-Poroszországban, Sziléziában és Csehszlovákiában vannak, akiket mint szakmunkásokat vagy politikai okokból visszatartottak. Közöttük sok nő van, akik a háborús vereség sokkhatása alatt döntöttek Lengyelország mellett, vagy azért maradtak, mert abban reménykedtek, hogy a férjük hazatér a fogságból, de azok időközben Nyugat-Németországba tértek haza. A Nemzetközi Vöröskereszt vállalta fel, hogy egyrészt a nyugati szövetsége-

⁵⁸ Evangelisches Hilfswerk.

sekkel, másrészt Varsóval és Prágával tárgyalnak ennek a lakosságmaradványak az áttelepitéséről. Ezeket a tárgyalásokat később – amennyire erről a német fél a brit katonai kormányzattól értesült – meglepő módon félbeszakították, és pedig azzal az indokkal, hogy először meg kell várni a szövetségi kormány megalakulását.

Törődnie kell a kormánynak azzal a 300.000 szabad munkással is, akik a hadifogságból hazaérkezve Franciaországban, Belgiumban, Angliában kötöttek munkaszerződést. Végre szót kell emelni amellet a követelés mellett, hogy azok ellen a németek ellen, akiket állítólagos háborús bűnök miatt tartottak vissza, törvényes keretek között gyorsan folytassák le a bírósági eljárást.

Az elűzöttek sorsa, hölgyeim és uraim, különösen kemény. Jövendő sorsukat Németország egyedül képtelen lesz megoldani. Olyan kérdésről van szó, amely esetében csak nemzetközi úton lehet közelebb jutni a megoldáshoz. Meg kell viszont oldani, ha nem akarjuk, hogy Nyugat-Németországban még hosszú ideig politikai és gazdasági nyugtalanságok egész sora uralkodjon.

Engedjék meg nekem, hölgyeim és uraim, hogy áttérjek egy olyan kérdésre, amit mi itt Németországban különösen a szívünkön viselünk, és az egész népünk számára egy életbevágó kérdés: A jaltai és a potsdami konferenciáról, illetve az Odera-Neiße-vonalról van szó. A Potsdami Egyezményben nyomatékosan kiemelve ez áll:

Az Egyesült Államok, Anglia és Szovjetorszozsország megerősítik azt a nézetüket, hogy a lengyel nyugati határ kijelölését a békekonferenciáig el kell napolni.

Semmiképp sem tudunk egyetérteni azzal, hogy Szovjetorszozsország és Lengyelország később egyoldalúan döntöttek e területeknek leválasztásáról. Ez a leválasztás nem csupán a Potsdami Egyezménynek, hanem az 1941-es Atlanti Chartának is ellentmond, amihez pedig a Szovjetunió is csatlakozott. Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése 1948. november 3-i határozatával arra szólította fel a nagyhatalmakat, hogy ezek szellemében kössék meg a békeszerződést. Nem mondunk le arról, hogy egy rendezett jogi eljárás során az ezekre a területekre formált igényünket továbbra is fenntartsuk.

Arra szeretnék itt utalni, hogy az elűzöttek elkergetése a Potsdami Egyezmény rendelkezéseivel szöges ellentétben áll. A Potsdami Egyezményben csak a Lengyelországban, Csehszlovákiában és Magyarországon maradt német lakosságról volt szó, és megállapodtak abban, hogy mindennemű kitelepítést csak szervezett és humánus úton lehet végrehajtani. Nehezemre esik, hogy szükségszerűen túrtóztessem magam akkor, amikor a milliószámra meghalt elűzöttek sorsára gondolok. Szabad arra utalnom, hogy nem kisebb személyiség,

mint Winston Churchill már 1945 augusztusában a brit alsóházban nyilvánosan és ünnepélyesen tiltakozott a lengyel területi növekedés mértéke, valamint a tömeges elűzés gyakorlata ellen. A tömeges elűzést Churchill "hihetetlen méretű tragédiának" nevezte és arra utalt, hogy ezeknek az elűzötteknek egy része, akiknek a száma hallhatatlanul magas, egyszerűen eltűnt. Bevin brit külügyminiszter 1945. október 10-én megállapította, hogy Nagy-Britannia semmiképpen sem köteles Lengyelországot az Odera-Neiße-határvonal esetében támogatni. Hasonlóan nyilatkozott Byrnes korábbi amerikai külügyminiszter 1946. szeptember 6-i stuttgarti beszédében is. A szövetségi kormány a legnagyobb figyelmet fog fordítani ezekre a kérdésekre, és síkraszáll amellett, hogy a minket megillető jogokat is tiszteletben tartásuk.⁵⁹ Az egész jogi és tényanyagot egy memorandumban fogja összefoglalni, amelyet nyilvánosságra fog hozni, és átadja a szövetséges hatalmak kormányainak.

Hölgyeim és uraim! Amikor bevezetésemben azt mondtam, hogy a külügyi kapcsolatainkat a Bizottság is elismeri, rögtön elismertem, hogy mi a bennünket körülvevő államokkal kapcsolatban állunk, legyenek ezek a jó vagy kevésbé jó kapcsolatok. Kormánybeszédem nem lehetne hiánytalan, ha nem térnék ki az ezekkel az államokkal fenntartott viszonyunkra.

Hölgyeim és uraim! Készek vagyunk arra, hogy keleti szomszédainkkal, különösen Szovjetországgal és Lengyelországgal békében éljünk. Az a sürgős kívánságunk, hogy Szovjetországnak és a nyugati szövetségesek között manapság fennálló feszültségek minél hamarabb békésen megoldódjanak. Amikor viszont azt mondom, hogy az a kívánságunk, hogy a Szovjetországgal békében éljünk, abból indulunk ki, hogy Szovjetországnak és Lengyelországnak is tiszteletben tartja a mi jogunkat, és lehetővé teszi, a keleti zónában és Berlinnek az ő uralmuk alatt álló részében élő német honfitársainknak, hogy a német hagyományoknak, német nevelésnek, német meggyőződésnek megfelelő szabad életet éljenek.

Már egy másik helyen utaltam arra, hogy a megszállási státútum egy előrelépés, egy nagy előrelépés az eddigi állapothoz képest. Minden attól függ, hogy úgy alkalmazzák-e, ahogy ez Anglia, Franciaország, az Egyesült Álla-

⁵⁹ Adenauer és a többi, CDU-vezette kormány idején sosem ismerték el ezt a határt, a térképeken szaggatott vonallal jelezték, hogy az 1938-as állapot szerint ismerik el a keleti német határt. Willy Brandt szociáldemokrata kancellár új keleti politikája (Ostpolitik) során rendezte a kérdést. 1970. augusztus 12-én a Szovjetunióval, december 7-én Lengyelországgal, 1972-ben az NDK-val kötött szerződéseket. A lengyel-NSZK szerződésben megerősítették, hogy "a Lengyel Népköztársaság államhatára" az Odera-Neiße-vonal. Kijelentették továbbá, hogy "egymással szemben nincs semmiféle területi követelésük." Ezzel az NSZK lényegében lemondott az egykori keleti német területekről. Németh i. m. 428–429. o.

mok külügyminisztereinek a Parlamenti Tanács elnökéhez írt kísérőleveléből kitűnik. "A külügyminiszterek hangsúlyozzák," így a feljegyzés, "hogy a három szövetséges kormány legfőbb célja, hogy a német népet egy demokratikus szövetségi állam keretei között szilárdan beépítse egy európai együttműködésbe, ezt a kölcsönös előnyök érdekében bátorítsa és támogassa." Meggyőződésünk, hogy ha a megszállási státútumot ebben a szellemben alkalmazzák, akkor az lehetővé teszi a saját erős életvitelt és további fejlődést. Meggyőződésem, hogy ha 12 hónap múlva, amint az a megszállási státútumban is előírták, tehát a státútum hatálybalépésétől számított 18 hónap múlva a tapasztalatok fényében annak előírásait a megszálló hatalmak megvizsgálják, biztosan arra az eredményre jutnak, hogy a német hatóságok jogkörét a törvényhozás, végrehajtás és a jog területén tovább bővítsék.

És most, hölgyeim és uraim, engedjék meg, hogy egy szót szóljak a mi állásfoglalásunkról a megszállási státútummal kapcsolatban! Ez minden más, csak nem ideális. Ez egy előrelépés a jognélküli állapottal szemben, amelyben a megszállási státútum hatályba lépése előtt éltünk. Nincs viszont más út a német nép számára, amelyen a szabadsághoz és az egyenjogúsághoz juthatnánk, minthogy gondoskodunk arról, hogy a nemzetiszocializmus által nyakunkra hozott összeomlás után a szövetségesekkel együtt induljunk el felfelé. Az egyetlen út a szabadság felé az, hogy a Föbizottsággal együtt a szabadságainkat és jogosultságainkat lépésről lépésre megkíséreljük visszaszerezni.

Nincs bennünk kétség azt illetően, hogy származásunk és gondolkodásunk alapján a nyugat-európai világhoz tartozunk. Minden országgal jó kapcsolatokra törekszünk, de különösképpen a szomszédos államokkal, a Benelux-államokkal, Franciaországgal, Olaszországgal, Angliával és az északi államokkal. Örökre meg kell szabadulnunk a német-francia ellentétől, ami évszázadokig uralta az európai politikát, sokszor háborúhoz, romboláshoz, vérontáshoz szolgáltatott alapot. Remélem, sőt kijelentem: a Saar-vidék⁶⁰ ezen az úton nem fog akadályt jelenteni. A Saar-vidékhez Franciaországnak gazdasági érdekei fűződnek, ezt minden további nélkül el lehet ismerni. Németországnak ott gazdasági és nemzeti érdekei vannak. Végül a Saar-vidék lakóinak is megvan a saját maguk által indokolt kívánsága, hogy a saját gazdasági és nemzeti érdekeikre legyenek mások is tekintettel. Mindezeket az érdekeket összhangba kell hoz-

⁶⁰ A Saar-vidék fontos gazdasági terület volt, amit Franciaország régóta szeretett volna megkaparintani. Charles de Gaulle terveiben az szerepelt, hogy a Ruhr-vidéket francia vezetésű nemzetközi igazgatás alá veszik, a Saar-vidék pedig teljesen francia ellenőrzés alá került. A területet kivonták a francia megszállási övezetből és az mint autonóm térség gazdaságilag teljesen Franciaországhoz tartozott. Vö. Németh i.m. 327. o.

ni egymással, amire az Európai Unió⁶¹ keretei között, amelyhez mi is a lehető legrövidebb időn belül csatlakozni kívánunk, lehetőség lesz.⁶²

Öszinte elégtétellel és örömmel gondolok arra, hölgyeim és uraim, hogy a nyár folyamán Bevin külügyminiszter egy személyes beszélgetés során kijelentette: népeink között véget ért a háború, most már népeinknek barátoknak kell lenniük.

Éppen most mondtam, hogy szeretnénk, ha lehető leghamarabb felvennének bennünket az Európai Unióba. Szívesen és örömmel fogunk az Unió nagy célján dolgozni. Arra utalok, hogy a bonni alkotmányunk 24. cikkében a szövetség lehetőségét figyelembe véve leírtuk, hogy bizonyos felségjogokat államközi szervezetekre átruházunk, mindezt a kölcsönös kollektív biztonság rendszerében a béke védelme érdekében tesszük. A cikkben lefektettük továbbá, hogy "A szövetség bejegyezi, hogy felségjogait korlátozzák, amelyek Európában és a világ népei között békés és tartós rendet hoznak létre és biztosítanak."

Azt hiszem, hogy ebből a szempontból a mi alaptörvényünk az egyik leghaladóbb alkotmány. Elhatároztuk, hogy mindent megteszünk, amit erőnk enged, hogy a cikkben lefektetett úton járva Európa és a világ békéjét biztosítsuk.

Amikor a világ és Európa békéjéről beszélek, hölgyeim és uraim, vissza kell térnem Németország kettéosztottságára.⁶³ Németország megosztottsága egy napon el fog tűnni, ez szilárd meggyőződésünk. Attól félek, hogy ha nem tűnik el, nem lesz Európában nyugalom. Németország megosztása a győztes hatalmak közötti feszültségek nyomán jött létre. Ezek a feszültségek is el fognak múlni. Reméljük, hogy ezután már semmi sem áll annak útjában, hogy a keleti zónában és Berlinben élő fivéreinkkel és nővéreinkkel ismét egy állam polgárai legyünk.

Nagy-Berlin képviselői ideiglenesen csak tanácskozási joggal vesznek részt ennek a háznak és a Szövetségi Tanácsnak a munkájában. A szavuknak attól

⁶¹ Talán az Europäische Union fogalmát Adenauer használta először. Az európai államok szövetségét a Maastrichti Szerződés aláírása és elfogadása óta hívják csak Európai Uniónak, korábban Európai Közösség volt a neve.

⁶² Az NSZK 1949 októberében tagja lett az Európai Gazdasági Együttműködési Szervezetnek (OEEC), 1951 áprilisában az Európai Szén- és Acélközösségnek (ECSC), 1955-ben a NATO-nak, 1957-ben a Közös Piacnak. Vö. Mary Fulbrook i.m. 211. o.

⁶³ Ekkorra már létező állam volt az NSZK, az NDK pedig hivatalosan néhány hét múlva, október 7-én alakult meg, ekkor kapott kormányalakítási megbízást Otto Grotewohl. 1949. október 21-i kormánynyilatkozatában Adenauer úgy értékelte az NDK helyzetét, hogy ott az eseményeket nem a nép irányítja, hanem diaktatúra van. Németh i.m. 351. o.

viszont nem kevesebb a súlya, hogy nincs szavazati joguk. Még akkor is, ha a vasfüggöny, ami éppen kettészeli Németországot, olyan vastag is, ez nem tudja megváltoztatni az ezen vagy a túlsó oldalon élő német emberek szellemi összetartozását. Engedjék meg, hogy ebben az órában különös köszönettel illessem az Észak-Amerikai Egyesült Államokat. Nem hiszem, hogy lett volna a történelemben még egy olyan győztes hatalom, ami annyit segített volna egy legyőzött államnak, mint ahogy azt az Egyesült Államok Németországgal kapcsolatban megtette és megteszi. Hiszünk abban, hölgyeim és uraim, hogy a későbbi történetírás az Egyesült Államoknak ezt a viselkedését még sokkal nagyobb tettek fogja nevezni, mint a háborús erőfeszítéseit. Tudom, hogy sok amerikai valódi, személyes együttérzésből és felebaráti szeretetből segített nekünk ezen a megindító módon akkor, amikor nálunk a legkeményebb nyomorúság, éhség, szükség uralkodott. A német népnek nem szabad sose elfelejteni mindezt az amerikai népnek, és azt hiszem, hogy nem is fogja.

Hölgyeim és uraim! A kulturális ügyek az alaptörvény értelmében a tartományok hatáskörébe tartoznak. Ám a szövetségi kormány nevében a következőt mondhatom: Az egész munkánkat a keresztény-nyugati kultúra, az ember jogainak és méltósága tiszteletének szelleme hatja át. Reméljük – ez a célunk –, hogy Isten segítségével sikerülni fog, hogy a német népet felemeljük, és hozzájáruljunk az európai és a világbéke megteremtéséhez.

Zusammenfassung

Die vorliegende Werk, das mit der finanziellen Unterstützung der Konrad-Adenauer-Stiftung veröffentlicht wurde, enthält die Rede Konrad Adenauers in der Debatte über das Programm der ersten demokratischen deutschen Regierung, das im September 1949 gebildet wurde. Man kann neben der Quelle auch eine Studie über die Nachkriegsjahre im geteilten Deutschland lesen. Adenauers Regierungsbildung ist von großer historischer Bedeutung sowohl in der Geschichte Deutschlands, als auch in der des politischen Katholizismus. Bis oder besser gesagt um 1949 wurde der neue westdeutsche Staat auf den Trümmern der Dritten Reiches aufgebaut, die CDU wurde zur größten Partei des Landes und verfügte nun über ein gesamtchristliches Profil – im Gegensatz zum Zentrum, das eher katholisch war. Der alte und erfahrene Politiker Konrad Adenauer hatte sich mit den verschiedensten Problemen seines Landes auseinanderzusetzen, wie Besatzung, Planwirtschaft oder sozialer Marktwirtschaft, Vertriebene, Kriegsgefangene, Aufbau des Staates, Zusammenarbeit der europäischen Staaten. Adenauer war der Größe und Schwierigkeit der Lage Deutschlands bewusst, das kann man in seiner Rede verfolgen. Er war jedoch ein entschiedener Demokrat und Befürworter des Einigungsprozess in Westeuropa. Er konnte die Abtretung der ostdeutschen Gebiete an Polen und die Sowjetunion nicht akzeptieren, setzte sich aber für die vertriebene Bevölkerungsmassen ein. Im Dokument kann man vielleicht zum ersten Mal in der Politik und Geschichte den Begriff der Europäischen Union antreffen.